

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження

Мізіної Софії Костянтинівни на тему:

«Трубізька водогосподарська ландшафтно-технічна система»,

подане на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 103 «Науки про Землю»

Актуальність дослідження та його зв'язок з науково-дослідними темами.

За інформацією Держводагентства станом на 2021 рік, в Україні обліковується 5485,3 тис. га меліорованих, у тому числі 2178,3 тис. га зрошуваних і 3307,0 тис. га осушуваних земель, з відповідною інфраструктурою (водосховища, магістральні та розподільні канали, захисні дамби, насосні станції, колекторно-дренажна мережа та інші гідротехнічні споруди і об'єкти тощо). Однак, переважна більшість інфраструктури була побудована за часів СРСР, перебувають у незадовільному технічному стані й лише незначна її частина є модернізованою. Здійснення заходів з модернізації зрошувальних та дренажних систем дасть можливість щороку додатково отримувати близько 10 млн тонн зернових, близько 3 млн тонн технічних культур загальною вартістю не менше 100 млрд гривень. На тепер в Держводагентстві відсутня повноцінна та систематизована інформація про стан та експлуатацію меліоративних систем, їхнього розподілу за власниками, стан їхнього зношення, місце розташування, що не сприяє прийняттю ефективних управлінських рішень щодо їхнього використання та оновлення. Звідси, нагальною є потреба у дослідженні сучасного стану регіональних водогосподарських систем та розробки шляхів їх раціонального використання, що вказує на актуальність дослідження С.К. Мізіної.

Дисертаційне дослідження виконано як складова науково-дослідної теми кафедри географії природничо-географічного факультету Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Регіональне

антропогенне ландшафтознавство: теорія і практика» (2017–2021 рр.) та є частиною загально-університетської наукової теми «Збереження навколишнього середовища (довкілля) та сталий розвиток». Дисертація С. Мізіної відповідає напрямку теми.

Дані, представлені у дисертаційному дослідженні, отримані за допомогою власних польових і аналітичних досліджень, з використанням низки методів (методу аналізу архівних, статистичних і картографічних матеріалів, системного аналізу, статистичного, узагальнення, історико-ландшафтознавчого; аерографічного; ГІС-методів тощо). Це уможливило дослідження, С. Мізіною, сучасного стану та обґрунтувати напрями реконструкції Трубізької водогосподарської ландшафтно-технічної системи для її раціонального використання у майбутньому

Значення для науки і практики отриманих результатів. Дисертаційне дослідження містить нові, раніше не захищені наукові положення. Розроблені картосхеми, таблиці, напрями оптимізації водогосподарських ландшафтно-технічних систем, використовуються на кафедрах двох університетів та у трьох школах.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в обґрунтуванні поняття «водогосподарська ландшафтно-технічна система», виділенні етапів формування Трубізької водогосподарської ландшафтно-технічної системи, розробці низки картосхем (сучасного стану геокомпонентів і ландшафтних комплексів району дослідження, землекористування, парадинамічної антропогенної ландшафтно-технічної системи «Трубізька водогосподарська ландшафтно-технічна система – прилегле Лісополе», негативних водогосподарських мікроосередків, природно-заповідного фонду, оптимізаційних заходів).

Також удосконалено напрями раціонального використання і поліпшення стану Трубізької водогосподарської ландшафтно-технічної системи та теоретико-методологічні аспекти дослідження водогосподарських ландшафтно-технічних систем.

Практичне значення одержаних результатів полягає у виявленні сучасного стану Трубізької водогосподарської ландшафтно-технічної системи й розробці напрямів її реконструкції та охорони у майбутньому, що уможливило застосування опрацьованих теоретичних підходів дослідження водогосподарських ландшафтно-технічних систем в інших регіонах України. Розроблені картосхеми, таблиці, напрями оптимізації водогосподарських ландшафтно-технічних систем, використовуються Університетом Григорія Сковороди в Переяславі, Вінницьким державним педагогічним університетом імені Михайла Коцюбинського, Сумським державним педагогічним університетом імені А. С. Макаренка, IT Step School, Кременчуцькою гімназією №20.

Розроблені картосхеми, таблиці, напрями оптимізації водогосподарських ландшафтно-технічних систем, використовуються в освітньому процесі на кафедрах університетів (Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, Університету Григорія Сковороди в Переяславі) та у школах.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Дисертаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел і 1 додатку. Загальний обсяг роботи складає 160 сторінок друкованого тексту: 123 сторінки основного тексту, 26 рисунків, списку використаних джерел із 129 найменувань.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету і основні задачі дисертаційного дослідження, визначено наукову новизну роботи і практичне значення отриманих результатів, описано методи, які були використані у дослідженнях і особистий внесок здобувача.

У першому розділі «Теоретико-методичні засади дослідження водогосподарських ландшафтно-технічних систем» обґрунтовано поняття «водогосподарська ландшафтно-технічна система», проаналізовано попередній досвід досліджень водогосподарських ландшафтно-технічних систем та основні

підходи, принципи і методи дослідження цих систем. Серед іншого переважає перелік відомих і використовуваних конструктивною географією, що і знайшло відображення на рис. 1.2. «Теоретико-методологічні аспекти дослідження водогосподарських ландшафтно-технічних систем» (с. 44). Через побіжне означення окремих методів й результатів їхню обґрунтованість складно підтвердити.

У другому розділі проаналізовано специфіку природних умов басейну Трубіжу й укладено відповідні картосхеми та проведено просторово-часовий аналіз господарського освоєння басейну річки.

Третій розділ присвячено конструктивно-географічному аналізу водогосподарської ландшафтно-технічної системи басейну річки Трубіж. Зокрема розроблено картосхеми ландшафтно-структури заплави р. Трубіж 1868 р. і 1990 р. та парадинамічної антропогенної ландшафтно-технічної системи «Трубізька водогосподарська ландшафтно-технічна система – прилегле Лісополе».

У четвертому розділі дисертаційної роботи запропоновані та обґрунтовані шляхи раціонального використання Трубізької водогосподарської ландшафтно-технічної системи. Дослідженню бракує узгодження авторських пропозицій стосовно відновлення Трубізької водогосподарської ландшафтно-технічної системи: із Законом України «Про оцінку впливу на довкілля», законодавством України, державною політикою України щодо подібних меліоративних систем. Для зображення практичної ситуації не зайвим було б узяти за приклад відновлення чи будівництво меліоративних систем на певній площі (100 га угідь) з означенням культур (картопля, морква) і прорахування затратної частини.

Авторкою в основу дослідження покладено основні положення теорії антропогенного ландшафтознавства, використано як традиційний, так і інноваційний методичний арсенал, окреслено алгоритм їх екологічного аналізу, ретельно опрацьовано значну кількість наукових джерел вітчизняних і зарубіжних авторів, що дало можливість виявити основні проблеми і окреслити перспективи їх вирішення. Все це свідчить про обізнаність автора у всіх аспектах досліджуваної проблеми.

Повнота викладу матеріалу дисертації у наукових публікаціях

За темою дисертації опубліковано 18 наукових праць загальним обсягом 5,3 д.а., з них: одна закордонна стаття (ISSN), дві мають індексацію Web of Science, 5 статей, рекомендованих ВАК України як фахові, три з них – категорія «Б», 10 тез.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

1. За відсутності параметрів технічного та екологічного станів, Трубизької водогосподарської ландшафтно-технічної системи важко уявити загальну зношеність елементів інженерної інфраструктури міжгосподарських меліоративних систем внаслідок їхньої довготривалої експлуатації та вирішувати питання її реанімації. У свою чергу це може утруднювати визначення економічних, екологічних та соціальних критеріїв для обґрунтування прийнятих рішень

2. Потребує пояснення вжитого авторкою дослідження терміну «природно-господарський потенціал», яким підмінено поняття природно-ресурсного потенціалу. Як і означення використаного С. Мізіною ключового поняття «водогосподарська ландшафтно-технічна система». Стосовно останнього, а чи не доцільніше користуватися дефініцією водогосподарська система(комплекс)?

3. *Трубизька водогосподарська система* є застарілою, адже будівництво такої системи здійснювалося за часів Радянського Союзу. Починаючи з моменту проголошення незалежності України, колишні землі колгоспів були розподілені між їхніми членами на десятки та сотні невеликих приватних фермерських паїв. Чи вплинуло це на цілісність меліоративної системи й чи не розташована вона тепер на поділених приватних земельних ділянках?

4. У роботі здійснено вербальне обґрунтування конструктивності дослідження, зокрема присутня констатація факту необхідності створення нових природоохоронних територій, однак практична верифікація задуму відсутня.

Загальний висновок.

Дисертаційне дослідження Мізіної С.К. є цілісним, самостійним дослідженням, присвячене вирішенню важливої і актуальної науково-прикладної проблеми. Поставлена у ньому мета загалом досягнута. Усі положення достатньо повно представлені у публікаціях, пройшли апробацію. Проте не усі положення та висновки дисертації достатньо обґрунтовані.

За своїм науковим рівнем і практичним значенням дослідження Мізіної Софії Костянтинівни «Трубизька водогосподарська ландшафтно-технічна система» відповідає вимогам пп. 6,7,8,9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44 та «Вимогам до оформлення дисертації», затвердженими наказом МОН України від 12.01.2017 р. № 40, а його авторка, за умови успішного захисту, заслуговує присудження їй ступеня доктора філософії за спеціальністю 103 «Науки про Землю».

Рецензент:

доктор географічних наук, професор

Вінницького державного педагогічного

університету ім. М. Коцюбинського

А.В. Гудзевич

